

пов'язаними з плануванням, організацією й реалізацією змісту фізичного виховання дошкільників як в умовах ДНЗ, так і в умовах сім'ї; розвитку в студентів самостійності, пізнавальної активності, креативного мислення й у цілому зростанню захопленості обраної професії.

ЛІТЕРАТУРА

- Вільчковський, 2004* – Вільчковський Е. С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку / Е. С. Вільчковський, О. І. Курок. – Суми : Університетська книга, 2004. – 428 с.
- Загородня, 2011* – Загородня Л. П. Фізичне виховання дітей дошкільного віку / Л. П. Загородня, С. А. Титаренко, Г. П. Барсуковська. – Суми : Університетська книга, 2011. – 272 с.
- Степаненкова, 2001* – Степаненкова Э. Я. Теория и методика физического воспитания и развития ребёнка / Э. Я. Степаненкова. – М. : Академия, 2001. – 368 с.

REFERENCES

- Vilchkovskij, 2004. – Teorija i metodika fizichnogo vihovannja ditej doshkilnogo viku / E. S. Vilchkovskij, O. I. Kurok. Sumi: Universitetska kniga. – 428 s.
- Zagorodnja, 2011. – Fizichne vihovannja ditej doshkil'nogo viku / L. P. Zagorodnja, S. A. Titarenko, G. P. Barsukovska. Sumi: Universitets'ka kniga. – 272 s.
- Stepanenkova, 2001. – Stepanenkova Je. Ja Teorija i metodika fizicheskogo vospitanija i razvitija rebjonka / Je. Ja. Stepanenkova. Moskva.: Akademija. – 368 s.

Надійшла до друку 13.08.2014.

УДК378.091.12.011.3-051:78

Євгенія Чугунова

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОГО ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ МУЗИЧНО-ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті розкрито сутність поняття «готовність майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллевої діяльності» та визначено зміст, сутність педагогічних умов, їх вплив на підвищення ефективності формування готовності студентів вищих навчальних закладів мистецького профілю до організації музично-дозвіллевої діяльності учнівської молоді. Окреслено практичне значення категорії «педагогічні умови», серед якого: створення мотивційно-стимулюючого середовища задля усвідомлення студентом професійної значущості набуття готовності до організації музично-дозвіллевої діяльності учнівської молоді; варіативність форм організації навчальної діяльності студентів, яка передбачає використання в педагогічному процесі форм навчання як індивідуальних, колективних, так і малих груп, що дає змогу розширити можливості навчального процесу; стимулювання самостійності студентів, зміна ролі «Я – студент» на «Я – художній керівник, унаслідок означеної умови у студента формується самоідентифікація себе як успішного організатора музично-дозвіллевої діяльності, ставлення до себе, як до відповідального управлінця музично-дозвіллевої діяльності учнівської молоді – художнього керівника; застосування індивідуально-творчого підходу до навчання студентів з метою спонукання їх до пошуку власного стилю педагогічного керівництва музичним колективом. Визначено, що важливими складовими індивідуального стилю керівництва музичним колективом є: індивідуальний стиль спілкування, індивідуальний виконавський стиль та індивідуальність керівника як менеджера з організації музичної діяльності, де спосіб і манера спілкування з учнівською молоддю, правильний розподіл управлінських функцій є основними складовими становлення власного стилю керівництва музичним колективом. Адже, застосовуючи індивідуально-творчий підхід до навчання студентів, викладач повинен допомогти їм набутти здатність володіння управлінськими

функціями, до яких відносять: цілепокладання, планування, організацію, координацію, стимулювання, контроль, аналіз діяльності та її оцінка.

Відображено вплив педагогічних умов, створених викладачем задля усвідомлення студентом важливості професійної готовності у справі, що він займається, реалізації організаційно-творчих потреб та інтересів, пошуку власного педагогічного стилю керівництва, впевненості у власних силах, виникненню потреб до творчої самореалізації не тільки як музиканта виконавця, але і як організатора музичної діяльності.

Ключові слова: музично-дозвілєва діяльність, готовність до організації, майбутній учитель музики, учнівська молодь, педагогічні умови, педагог-музикант, художній керівник.

В статті раскрыта сутність поняття «готовність майбутнього учителя музики к організації музично-дозвілєвої діяльності» и определено содержание, сущности педагогических условий, их влияние на повышение эффективности формирования готовности студентов высших учебных заведений художественного профиля к организации музично-дозвілєвої діяльності учащейся молодежи. Определено практическое значение категории «педагогические условия», среди которых: создание мотивационно-стимулирующей среды для осознания студентом профессиональной значимости приобретения готовности к организации музично-дозвілєвої діяльності учащейся молодежи; вариативность форм организации учебной деятельности студентов, которая предусматривает использование в педагогическом процессе форм обучения как индивидуальных, коллективных, так и малых групп, что позволяет расширить возможности учебного процесса; стимулирование самостоятельности студентов, изменение роли «Я-студент» на «Я-художественный руководитель», вследствие указанного условия в студента формируется самоидентификация себя как успешного организатора музично-дозвілєвої діяльності, отношение к себе, как к ответственному управленцу музично-дозвілєвої діяльності учащейся молодежи – художественного руководителя; применения индивидуально-творческого подхода к обучению студентов с целью побуждения их к поиску собственного стиля педагогического руководства музично-дозвілєвої діяльності коллективом. Определено, что важными составляющими индивидуального стиля руководства музично-дозвілєвої діяльності коллективом являются: индивидуальный стиль общения, индивидуальный исполнительский стиль и индивидуальность руководителя как менеджера по организации музично-дозвілєвої діяльності. Отражено влияние педагогических условий, созданных преподавателем, для осознания студентом важности профессиональной готовности в деле, которым он занимается, реализации организационно-творческих потребностей и интересов, поиска собственного педагогического стиля руководства, уверенности в собственных силах, возникновению потребностей в творческой самореализации не только как музыканта-исполнителя, но и как организатора музично-дозвілєвої діяльності

Ключевые слова: музично-дозвілєва діяльність, готовность к организации, будущий учитель музыки, учащаяся молодежь, педагогические условия, педагог -музикант, художественный руководитель.

The article examined the essence of the concept of «readiness future music teacher in organizing music and leisure activities» and a certain sense, the essence of pedagogical conditions and their impact on improving the efficiency of formation of readiness university students to artistic profile of music and leisure activities of youth. Outlined the practical value of the category "teaching conditions" such as: creating motivational and stimulating environment for student awareness of the importance of acquiring professional preparedness of music and leisure activities pupils; diversity of forms of learning activities of students, which involves the use of a pedagogical learning process as individual, collective and small groups, which makes it possible to expand the capabilities of the educational process; stimulate student autonomy the changing role of «I –student» to «I am the artistic director», because the designated subject the student is formed self-identification himself as a successful organizer music and leisure activities attitude as to the compliance manager music and leisure activities students– art the head; application of individual creative approach to teaching students to encourage them to find their own style of teaching manuals band. Determined that the important components of individual leadership style musical group are: personal communication style, individual performance style and personality as the head manager of the musical work in which the method and manner of communication with pupils, proper distribution management functions are the main components of the formation of their own leadership style music team. After applying individual and creative approach to teaching students, the teacher should help them to develop the ability ownership

management functions which include: goal-setting, planning, organization, coordination, promotion, monitoring, analysis of the activity and its assessment.

Demonstrate the effect of pedagogical conditions created by teachers for student awareness of the importance of professional readiness in case it does, the implementation of organizational and creative needs and interests, finding your own teaching style of leadership, self-confidence, there is a need for creative self-realization, not only as a musician – singer, but also as an organizer of musical activity.

Keywords: musical and recreational activities, readiness for organization of future music teachers, students, pedagogical conditions, teacher – musician, artistic director.

Постановка проблеми. Нові соціокультурні умови суспільства вимагають удосконалення системи освіти та виховання у формуванні духовної культури підростаючого покоління. Важлива роль у педагогічній системі має відводитися не лише навчальній діяльності, а й сфері вільного часу. За даними соціологічних досліджень, у сфері дозвілля учнівської молоді провідне місце відводиться музичному мистецтву. Звідси, перед сучасною школою постає завдання оптимізації професійної підготовки майбутніх учителів музики відповідно до потреби формування готовності що до організації музично-дозвілдової діяльності учнівської молоді. Для того щоб ефективність формування готовності майбутнього вчителя музики до організації МДД учнівської молоді була високою, доцільно створити педагогічні умови, під якими ми розуміємо сприятливі обставини навчально-виховного процесу та опосередкований вплив викладача на студента.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив віднайти свій підхід щодо визначення поняття «готовність майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвілдової діяльності». До вивчення особливостей дозвілдової діяльності дітей та юнацтва зверталися такі вчені: І. Бестужев-Лада, Т. Говорун, І. Корсун, Г. Орлов, В. Піча; з позицій готовності вчителя музики до організації дозвілля – Г. Голик, Ж. Дебела, Н. Андрієвська, Ю. Бардашевська; з точки зору діяльності в аспекті музичного дозвілля – Б. Брилін, Т. Фурсенко. Але проблема формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвілдової діяльності учнівської молоді, а також визначення відповідних педагогічних умов, за яких формування даної якості буде ефективним, не знайшли достатнього висвітлення у науково-педагогічній літературі. У зв'язку із цим виникає нагальна потреба в дослідженні і розробці такої проблеми.

Мета написання статті. Необхідність пошуку інноваційних підходів для удосконалення підготовки майбутніх випускників музично-педагогічних факультетів у напрямку формування їх готовності до організації музично-дозвілдової діяльності (МДД) учнівської молоді окреслює *мету нашої статті* – визначити педагогічні умови підвищення ефективності формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвілдової діяльності учнівської молоді.

Виклад основного матеріалу. Під поняттям «*готовність майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвілдової*

діяльності» ми розуміємо усвідомлений активно-діяльнісний стан, що включає в себе особистісні (мотиви і інтереси) і професійні (знання і вміння) якості індивіда, які забезпечують здатність до створення умов для спільної музичної діяльності учнівської молоді на дозвіллі, спрямованої на задоволення гедоністичних, пізнавальних та естетичних потреб. Формування готовності майбутнього вчителя музики до організації МДД учнівської молоді буде ефективним у разі створення викладачами та керівництвом вищих педагогічних навчальних закладів мистецького профілю відповідних умов навчально-виховного процесу. Тлумачний словник української мови визначає умови як «правила, які існують в тій чи іншій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чого-небудь» [Короткий тлумачний 2000: с. 566]. Відтак, для того щоб ефективність формування готовності майбутнього вчителя музики до організації МДД учнівської молоді була високою, доцільно при роботі зі студентами дотримуватися певних правил, які в цьому конкретному випадку слугують основою для відповідних педагогічних умов.

Першою педагогічною умовою є *створення мотиваційно стимулюючого середовища задля усвідомлення студентом професійної значущості набуття готовності до організації музично-дозвілдової діяльності учнівської молоді*. Усвідомлення суспільної необхідності та розуміння перспективи власної участі в духовному розвитку учнівської молоді в процесі організації МДД, у першу чергу, залежить від інтересу та потреби щодо участі в такій діяльності. Інтерес до МДД здебільшого є супутни до можливостей студентів у прагненнях до спілкування з учнівською молоддю та вдосконалення виконавської та організаторської майстерності у вибраній справі. Прагнення студента реалізувати себе, проявити свої потенційні творчі та організаторські (менеджерські) можливості є головним спонукальним мотивом щодо усвідомлення професійної значущості готовності до організації МДД учнівської молоді. Таким чином, завдання навчання полягає в тому, щоб допомогти студентові зрозуміти себе, мобілізувати свої внутрішні сили і віднайти можливості для саморозвитку та самоствердження не тільки як учителя, але й організатора МДД учнівської молоді.

Одним із засобів формування мотивації студентів музично-педагогічного факультету щодо організації МДД учнівської молоді є використання активної пошукової роботи. Викладач повинен створити психолого-педагогічні ситуації, у яких студент зможе зайняти активну особистісну позицію і розкритися як суб'єкт організації МДД. Тим самим студент зможе проявити організаторські та комунікативні вміння під час організації будь-якого музичного заходу на практиці. Це додасть майбутньому вчителю впевненості, сміливості, додасть віри у себе. Адже студент має бути впевнений у корисності того, що він робить, у привабливості тієї професії, яку він обрав, і тих можливостей, якими він може скористуватись не тільки під час проведення уроків, а й поза їх межами. Відтак, на перший план у формуванні готовності студента до

організації МДД учнівської молоді повинна вийти ідея творчої самореалізації його особистості не тільки як музиканта-виконавця, а і як управного організатора музичної діяльності, який є справжнім менеджером та виконує не тільки функції просвітництва, а й формує ціннісні орієнтири учнів, заповнюючи їх вільний час творчою діяльністю в різних видах музичного мистецтва, розвиваючи духовний світ підростаючого покоління.

Другою педагогічною умовою ефективності формування готовності майбутнього вчителя музики до організації МДД учнівської молоді є *варіативність форм організації навчальної діяльності студентів*. Ця педагогічна умова пов'язана з використанням індивідуального диференційованого підходу викладача до студентів під час навчально-виховного процесу у ВНЗ музично-педагогічного профілю. Практичне значення цієї педагогічної умови передбачає використання в педагогічному процесі форм навчання як індивідуальних, колективних, так і малих груп, що дає змогу розширити можливості навчального процесу. Розглянемо кожен форму окремо:

–індивідуальні заняття є традиційною базовою формою навчання в системі музичної освіти ВНЗ. До цієї форми навчання можна віднести індивідуальні заняття у класі основного інструменту, класах вокалу, диригування тощо. Ця форма навчального процесу озброює майбутнього вчителя музики знаннями та вміннями, навичками виконавської майстерності, надає широкий вибір музичної інформації, що розширює можливості щодо процесу формування готовності майбутнього вчителя музики до організації МДД учнівської молоді;

–створення малих груп студентів у процесі вивчення дисциплін «Методика музичного виховання», «Хоровий клас», а також у перебігу педагогічної практики передбачає поєднання теоретичних знань та практичних умінь. Адже під час практичних занять у малих групах викладач повинен створити проблемно-пошукову ситуацію, де студент, використовуючи знання на практиці, паралельно з цим набуває комунікативно-організаторських умінь, що так необхідні для організації МДД учнівської молоді;

–участь студентів у колективних формах роботи під час навчального процесу у ВНЗ музично-педагогічного профілю (хоровий та оркестровий класи, педагогічна практика, участь у конкурсах, концертах, фестивалях) сприяє переосмисленню власних творчих можливостей, актуалізації творчої ініціативи, спрямуванню творчого та організаторського потенціалу на формування готовності до організації МДД учнівської молоді.

Таким чином, організовуючи різноманітні форми занять, викладач створює умови для реалізації організаційно-творчих потреб та інтересів студентів щодо організації МДД.

Третя педагогічна умова стимулювання самостійності студентів, - зміна ролі «Я-студент» на «Я-художній керівник». Щоб реалізувати цю умову, слід усвідомлювати механізм зростання особистості студента, формування позитивної «Я-концепції» як ціннісного образу власного «Я»,

який є установкою індивіда стосовно себе. Під «Я-концепцією» майбутнього фахівця розуміється складна динамічна система уявлень студента про себе як суб'єкта навчально-професійної діяльності, яка містить взаємопов'язані компоненти «Образ – Я», «Ставлення –Я», «Вчинок –Я» [Подольак, Юрченко, 2006: с. 37].

Отже, «Я-концепція» багато важить у професійному зростанні студента і сприяє розкриттю і реалізації внутрішніх можливостей у напрямку його успішної професійної підготовки. Навчаючись методики музичного виховання, проходячи педагогічну практику та практику роботи з хором, студент проектує здатність організувати музичну діяльність, створює умови для власної самоорганізації практичного переходу від думки до дії зі створення свого «Я», від ролі студента до ролі вчителя музики – організатора, художнього керівника. У процесі самостійної роботи студент набуває знань, умінь і навичок, стає більш наполегливим та організованим. Як наслідок, у студента формується самоідентифікація себе як успішного організатора музично-дозвілєвої діяльності, ставлення до себе, як до відповідального управлінця МДД учнівської молоді – художнього керівника.

Четвертою педагогічною умовою ефективності формування готовності майбутніх учителів музики до організації МДД є застосування індивідуально-творчого підходу до навчання студентів з метою спонукання їх до пошуку власного стилю педагогічного керівництва музичним колективом.

Початок творчості майбутнього вчителя музики залежить від здатності викладача ВНЗ якомога раніше закохати студента у його майбутню професію, зародити бажання творити, що допоможе майбутньому вчителю, організатору музично-дозвілєвої діяльності віднайти індивідуальний стиль роботи. Важливу роль у формуванні індивідуального стилю керівництва відіграє стиль спілкування, який відображає комунікативні можливості студента, що залежать від особистісних якостей і комунікативних ситуацій. *Індивідуальний стиль педагогічного спілкування під час керівництва музичним колективом, на нашу думку, складається із міжособистісних взаємин, стилю мовлення, міжособистісних стилів вирішення конфліктних ситуацій, емоційного спілкування. Розрізняють такі стилі: альтруїстичний (допомога іншим), маніпулятивний (досягнення власної мети) та місіонерський (обережний вплив) [Чмут, 2003: с.135].* Вибір оптимального стилю педагогічного спілкування майбутнього вчителя музики у керівництві музичним колективом залежатиме від адекватної оцінки своїх можливостей, а також від умов індивідуально-творчого підходу викладача до процесу навчання студентів.

Індивідуально-творчий підхід викладача під час навчання студентів відбувається на індивідуальних заняттях, що є оптимальною формою спілкування викладача і студента та має найширші можливості для практичного втілення індивідуально підходу у навчальному процесі,

зокрема для розвитку творчої активності. Щоб індивідуальні заняття сприяли успішному формуванню творчої активності студентів, викладач повинен спонукати студентів до пошуку *індивідуального виконавського стилю*, що проявляється через індивідуальний стиль мислення, розуміння музичного мистецтва, через сукупність особливого арсеналу виражальних засобів виконання, які розкриваються через техніку володіння людським голосом та грою на інструменті; через індивідуальний стиль педагогічного спілкування та індивідуальний стиль управління.

У процесі організації МДД учнівської молоді вчителю часто доводиться ілюструвати музичні твори вихованцям під час будь-якого музичного заходу, гурткової роботи. Тому важливою формою підготовки майбутнього вчителя музики до виконавської діяльності є активна виконавська практика, яка здійснюється в процесі навчання студента музично-педагогічного факультету і має такі форми, як навчально-тематичні та сольні концерти, конкурси на краще виконання творів певного автора, стилю тощо.

Ще однією важливою складовою індивідуального стилю керівництва музичним колективом є індивідуальність керівника як *менеджера з організації музичної діяльності*. Керівник музичного колективу повинен бути озброєним не тільки фаховими знаннями, вміннями та навичками, а й володіти технікою «управління людьми», в психології «управління персоналом» як спеціальної галузі менеджменту, метою якої є здатність впливати на людей так, щоб їх учинки приносили максимальну вигоду, а отже, вміння керувати, направляти, впливати [Никифоренко, 2013: с.213]. Таким чином, спосіб і манера спілкування з учнівською молоддю, правильний розподіл управлінських функцій є складовими становлення власного стилю керівництва музичним колективом. Отже, застосовуючи індивідуально-творчий підхід до навчання студентів під час проходження практики, викладач повинен допомогти їм набути здатність володіння управлінськими функціями, до яких відносять: цілепокладання, яке полягає у виробленні поточних і перспективних цілей діяльності; планування, що полягає у прогнозуванні станів розвитку діяльності в майбутньому та у розробці шляхів, засобів і заходів стосовно реалізації цілей діяльності; організацію, об'єднання людей, координацію, що полягає у регулюванні спільної діяльності; стимулювання, контроль, аналіз діяльності та її оцінка.

Таким чином, з вищезазначеного можна зробити висновок, що для ефективного формування індивідуального стилю керівництва музичним колективом викладач повинен спрямувати студента до самостійної, рішучої, творчої діяльності під час роботи з музичним колективом, за допомогою організації музичних заходів допомогти студенту виробити власну тактику керівництва учнівською молоддю, використовуючи при цьому індивідуальний стиль спілкування, виконавства та власний управлінський підхід до організації музично-дозвілдової діяльності з позиції особистісних якостей студента. Адже під час застосування власного педагогічного стилю керівництва музичним колективом на

практиці студент поступово позбувається страху, скутості, він стає більш упевнений у своїх можливостях, а володіння функціями управління орієнтує майбутнього вчителя музики на позитивний результат організації музично-дозвілєвої діяльності учнівської молоді.

Висновки. Для того щоб формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвілєвої діяльності учнівської молоді було ефективним, викладач повинен створити такі педагогічні умови, які б спонукали студентів музично-педагогічного факультету до усвідомлення важливості професійної готовності у справі, якою він займається, реалізувати організаційно-творчі потреби та інтереси, до пошуку власного педагогічного стилю керівництва, сприяли впевненості у власних силах, виникненню потреб до творчої самореалізації не тільки як музиканта виконавця, але і як організатора музичної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

- Короткий тлумачний 2004*, Короткий тлумачний словник української мови. – К.: Вид.центр «Просвіта» 2004. – 605 с.
- Кравченко, 2013* - Кравченко А.І., Кравченко К.А. Основи менеджменту: управління людьми. Навчальний посібник для студентів вузів. –М.: академічний проєкт, 2003 р.
- Никифорова, 2013* – В.Никифорова //Навчальний посібник Управління персоналом 2- ге видання, виправлене та доповнене. - Одеса : Атлант, 2013 – 275 с.
- Подольак, 2006* – Подольак Л.Г., Юрченко В.І.Психологія вищої школи: Навчальний посібник для аспірантів і магістрів.- К.: ТОВ «Філ – студія», 2006. – С. 320 с.
- Чмут, 2003* – Чмут Т.К. Етика ділового спілкування: навч. посіб./Т.К.Чмут, Г.Л.Чайка.-3-те вид.стер.-К: Вікар,2003.- 233 с.10.

REFERENCES

- Korotkyi tumachnyi, 2004* – Korotkyi tumachnyi slovnyk ukrainsoi movy. – K.: Vyd.tsentr «Prosvita» 2004. – s.605.
- Kravchenko,2003* –.Kravchenko A. I., Kravchenko K. A. Osnovy menedzhmentu: upravlinnia liudmy. Navchalnyi posibnyk dlia studentiv vuziv. – M.: akademichniy proekt, 2003 r.
- Nykyforenko, 2013* – //Navchalnyi posibnyk Upravlinnia personalom 2- he vydannia, vypravlene ta dopovnene. – Odesa : Atlant, 2013 – 275s.
- Podoliak, 2006* – Podoliak L. H., Yurchenko V.I.Psykholohiia vyshchoi shkoly: Navchalnyi posibnyk dlia aspirantiv i mahistriv.- K.: TOV «Fil – studiia», 2006.- C. 320s.
- Chmut, 2003* – Chmut T. K. Etyka dilovoho spilkuvannia: navch. posib./T. K. Chmut, H. L. Chaika.-3- tie vyd.ster. – K:Vikar, 2003.- 233 s.10.

Надійшла до друку 31.07.2014.

УДК 374:316.3

Лілія Яременко

ОСНОВНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Аналізуються природа та напрями розвитку позашкільної освіти в системі трансформаційного суспільства; сучасна позашкільна освіта розглядається, як незалежний і самоцінний різновид якісного навчання й виховання особистості, покликаний забезпечити реалізацію широкого спектру освітніх інтересів, уподобань та запитів, як обов'язкова ланка освіти загалом. З огляду на це розробка державної стратегії розвитку позашкільної освіти як повноправного інституту в системі безперервної освіти має особливе значення. Така стратегія